

Rolul medicinei

față cu boalele care izvorăsc din starea economică a săteanului.

„Agricultura este una din ocupațiile cele mai favorabile vitalității. Oamenii, cari se dedau ei, au natalități relativ mari și „mortalități joase“ zice sociologul Franklin Sittigg.

În primul rînd al țărilor aproape exclusiv agricole stă România, care cu ale sale 7,053,641 hectare de pămînt cultivabil de o fertilitate mythică pe de o parte, și cu numărul său restrîns de locuitori (925,939 capi de familie rurali sau 5,196,870 suflete) pe de altă parte, s'ar părea că trebuie să fie Raiul pămîntesc; în orice caz, să fie țara în care chestiunea, ce va fi tratată în acest articol, să pară un non-sens. Căci locuitori puțini, ocupați cu cea mai sănătoasă muncă, a cîmpului, așezați iară într'un pămînt fertil, și să sufere de boale izvorîte din o rea stare economică, e în adevăr un non-sens.

Cu toate acestea oamenii grupați în societăți, nu par a avea în todeauna inteligența de organizare și conștiința superioară de specie, pe care o au admirabilele organizațiuni ale albinelor și furnicilor. Înalta societate a lui «homo sapiens» este uneori așa organizată, că deși așezată primitiv în soluri favorizate în grad înalt de natură, prin anarhia structurii sale poate provoca degenerarea și debilitarea unui mare număr din membrii ei, cum și pieirea timpurie a multor altora.

Și statul românesc din veacul al XX-lea prezintă o asemenea anomalie în organizarea sa.

Aici se vede un popor, care, după ce o jumătate de an a cultivat lanuri întinse de grîu aurit pentru străinătatea depărtată, iarna n'are ce mîncea. Aici se vede satul pipernicit cu bordeie sărace și locuitorii suferind de frig, la poalele pădurii bogate. Aici se văd turme întinse de oi și locuitorii zdrențuroși și goi.

Rău hrăniți, rău îmbrăcați, rău adăpostiți, locuitorii rurali ai Romîniei sînt ținuți strîns sub ghiara nemiloasă a mizeriei. Și la zîmbetul fioros al sărăciei, aleargă din toate părțile boalele și dezolarea.

Dar înainte de a arăta care este rolul medicinei față de acele boale, ținem a arăta în scurt datele principale asupra stă-

rii economice a săteanului, după care vom arăta apoi ce boale anume decurg din ea precum și ce se face în prezent pentru combaterea lor, și cum se face.

* * *

Pentru ca chestiunea să fie prezentată în complet, vom lua lucrurile mai de departe.

Înainte de 1864, țărâtimea românească se împărțea în două mari categorii: răzeșii (moșnenii) cu pământ propriu pe de o parte, clăcașii fără pământ propriu pe de altă parte; acestora însă proprietarul era obligat, în schimbul muncilor ce îi făceau, să le deie de fie-care cap de familie câte o falce ($2\frac{1}{2}$ pogoane) de pământ pentru hrană.

La 1864, sub îmboldul ideilor de libertate, s'a săvârșit improprietărea clăcașilor, dindu-li-se a 3-a parte din moșia pe care locuiau, fie aceea mănăstirească, fie particulară. Luptele pentru improprietărea țăranilor au durat mult, și în aceste lupte clasa dominantă a căutat ca dacă era nevoită să se plece spiritului timpului, apoi să nu cedeze cu ușurință. Se temeau întâiu proprietarii că prin această reformă moșiile lor vor fi lipsite de brațe muncitoare. S'au căpătat aceste brațe prin următorul subterfugiu. A fost pusă drept condiție de improprietărie, că clăcașul trebuia să fie găsit în anul dinaintea improprietării, muncitor pe moșie. Cei interesați, care știau acest lucru, pe care țăranii nu-l știau, au scutit, au alungat dela muncile boeresti, un mare număr de săteni; toți aceștia au rămas neimproprietați.

Pe de altă parte treimea de pământ ce s'a dat țăranilor atit de cătră Stat, din pământurile foaste mănăstirești, cit și mai ales de cătră proprietari din pământurile lor, a fost ce era mai rău pe moșie, riți, ponoare, dealuri etc.

Din actul inițial al improprietării deci, rezultă două neajunsuri pentru viitor. Întăiu, rămân un număr de țărani fără pământ, simpli proletari, mai rău ca înainte, cînd tot aveau o falce; al doilea, celor improprietați li s'a dat cantitativ și calitativ atita în cit lor și descendenților lor porțiunea de pământ dată li-a fost insuficientă în scurt timp, pentru susținerea nevoilor lor, și a celor urieș crescătoare ale Statului. Aceasta cu clăcașii.

Cu răzeșii o tragedie mare se juca de mult. Acești adevărați posesori ai solului românesc, au luptat veacuri întregi cu domnii venetici hrăpareți, și cu boerii lacomi de toate neamurile, pentru a-și păstra moșia lor. Dar a tot putinței domnești, viclesugurilor și samavolnicilor boerilor din toate timpurile, ei n'au putut să reziste; pământurile cistăigate cu sîngele strămoșilor lor, s'au transformat în mari latifundii ale altora; ei înșiși au fost din ce în ce strîmtorați și reduși, — și azi satele lor privesc jalnic la întinsa moșie din fața casei, altă dată a lor, iar sătenii pase de funii caprele pe marginea drumului. Așa au ajuns bună oară urmașii lui Tomaș Tălăghir, răzeș de al lui Ștefan, și

întemeietor al satului Tămășeni din jud. Fălciu. Dar unii din ei au rezistat lăcomiei asupritorilor. Li-a rămas câte o fâșie de pământ de o îngustime ridicolă, care nu le ajunge subsistenței. Mulți din ei însă, prin împărțire progresivă a solului, au rămas lipsiți absolut de pământ, adevărați proletari ai satelor, cu mult mai căzuți decît acel lumpen-proletariat al apusului.

Din acest complex de împrejurări, vițiu inițial în modalitatea de improprietărire a țăranilor, ripire a averilor răzășești, reducere prin împărțire a solului, atît de cătră razeși cît și de cătră clăcași, a rezultat pe de o parte faptul că azi în România rurală, care trăește din cultura pămîntului și numai din ea, avem 408,502 țărani aproape *fără pămînt*, simpli lucrători cu brațele, iar pe de altă parte, o extrem de neegală împărțire a solului cultivabil; ast-feliu 920,939 capi de familie stăpînesc 3,153,641 hectare, iar alții numai 5000 capi stăpînesc 3,900,000 hectare.!

Această îngrozitoare disproporție ar trebui să ne aducă aminte că: *Latifundia Italiam perdidere. Prea marca disproporție în împărțirea solului este prima bază a stării economice proaste.* Dar e departe de a fi singura și poate nu e cea mai importantă.

Admițînd că în fiecare familie rurală sînt cel puțin 4 membri valizi și capabili de muncă (în altele sînt și mai mulți, căci copilul țăranului dela 10 ani în sus muncește cît un adult), și că în timpul celor 200 zile de lucru, fiecare membru din familie ar cîștiga în medie cîte 2 lei pe zi, fiecare din cele 400,000 de familii țărănești fără pămînt ar avea un cîștig net, numai din munca brațelor lor, de cîte 1,600 lei pe an, sumă suficientă pentru întreținerea unei familii la țară.

Pe de altă parte, posesorii a celor 3 milioane de hectare, dacă ar lucra pămîntul în mod rațional, dacă ar extrage dintr'însul în mod inteligent, tot ceea ce el poate da, ar avea fiecare cel puțin cît îi trebuie pentru întreținerea familiei sale și sî portarea sarcinilor Statului.

În parte măcar, țăranul român ar sta mult mai bine economiceste.

Ce se întîmplă însă?

Munca celor 4 milioane de lucrători agricoli ai Romîniei, e departe de a fi plătită măcar pe jumătate din valoarea ei legală. Brațele sătenești sînt supuse celei mai strașnice uzuri; munca lor e închiriată din iarnă pe prețuri de nimic, așa că vara întregă această lume de săraci, muncește cu 50 bani pe zi, poate și cu mai puțin!

În România nu există o lege contra cametei, deghizate ori ba. Există din contra o lege a tocnelilor agricole care legiferează și întărește această uzură nemiloasă. Grație acestei legi, care admite închirierea muncii din iarnă pe vară, fără a specifica un minimum de preț măcar, se poate da unui țăran în Ianuarie bună oară, 14 lei pentru a face în Iunie o falce de săcere care la acel timp costă 40—60 lei! Se permite adecă a se lua procentele de 500—600 lei!

În Elveția nu e permis a lua dela țaran, sub orice formă, procente mai mult de 5%; orice contract sau angajament care presupune un mai mare procent, e anulat! Iar la noi, ce hal!

Și aceste nu sînt fibule. Personal, cunosc un proprietar care a ingenunchiat satul într'atîta în cît, pentru 5—6 mii de lei dați locuitorilor cu citva timp înainte, își face pe nimic muncile cîmpului în toți anii, și satul îi rămîne și dator veșnic cu 20—25 mii de lei. Din o adorabilă inconștientă, sau o strașnică cruzime, el se laudă că pentru acești 25 mii de lei nu ia nici un procent! Cunosco o femeie în satul Grumezoaia, care pentru 60 lei luați împrumut cu 4 ani în urmă, muncește toate verile fâlci de munci agricole, iar toamna rămîne datoare tot cu suma 'ntreagă!

Și așa este batjocorită munca tuturor acestor milioane de robi ai pămîntului! Această exploatare barbară a brațelor și a sănătății locuitorilor și îngrădirea cu legi a unei asemenea stoarceri, a atras pe mulți cătră lesniciosul cîștig al arendării de moșii. Urcarea fabuloasă a arenzilor nu e izvorită nici din mărirea de fertilitate a solului, nici din întrebuintarea unor nouă mijloace de lucrare a cîmpului, ci numai din posibilitatea exploatării mai mare a muncii. Așa se și explică faptul că pe cînd prețul arenzilor s'a întreit, acel al muncii a rămas pe loc, sau a dat îndărăpt.

Munca rău plătită, uzurarea ei, este o altă bază a proastei stări economice a săteanului.

Posesorii celor 3 mil. de hectare nu stau mai bine. Munca lor e plătită în acelaș mod ca și a celor fără de pămînt. Solul ce-l dețin produce din cauza neștiinței de a-l cultiva, pe jumătate din cît produce al proprietarului, și pe un șfert decît ar trebui în realitate. Apoi din cauza iar a nechibzuinții și a proastei organizări economice, acele produse sînt vindute cu preț mic; de multe ori, pentru o nevoie oarecare, ele sînt date ca și munca, din iarnă, pe nimic. Cunosco sate unde locuitorii vindeau din iarnă pe 14 lei kila produse ce vara costau 30 lei!

Ignoranța și nechibzuința intervin deci la rîndul lor pentru a înrăi starea sătenilor.

La aceste se mai adaugă o pedreaptă repartizare a impozitelor atît directe cit și indirecte, care apasă mai greu pe capul săteanului de cit pe a oricărui alt contribuabil, precum și o administrație jăcașă.

Impărțirea disproporționată a pămîntului între locuitorii agricoli ai țării, munca agricolă plătită cu nimic, productivitatea mică a solului cultivat de țărani, aceste elemente alcătuiesc *substratul fizic*, al stării economice a săteanului.

Acest substrat este însoțit, secundat și perfecționat în rău de un alt substrat psihic.

Cultura practică și rațională a țaranului, care ar fi putut să fie în toate timpurile un stăvilor puternic atît contra împărțirii neproporționate a solului (multe latifundii au la bază naivitatea țaranilor și lipsa lor de calcul), cit și contra exploatării muncii, și mai ales contra productivității slabe a solului,—a-

ceastă cultură a lipsit totdeauna și lipsește și în prezent păturii țărănești.

Școli sistematice unde să se deie noțiuni practice indispensabile în viața generală cit și cea specială a agriculturii; ferme țărănești model, dese și la îndemina a cit mai mulți, n'au existat.

Scoala rurală primară n'a avut altă țintă pînă mai dăunăzi de cit să învețe pe țărani scrierea și citirea, arme cu care mai apoi să poată păși spre o dezvoltare superioară. — Școli și instituții însă care să-l conducă către acea dezvoltare superioară *ca țăran*, au lipsit. Și încă numai pentru atingerea primei sale ținte, cit de puțin a făcut școala rurală! Din o comunicare a d-lui dr. Hurmuzescu se vede că din populațiunea totală școlară a țării de 750,000 copii, numai 400,000 sînt înscrși în școlile primare; că rămîn deodată deci 50% analfabeți; că din cei 400,000 abia jumătate numai promovează și numai 17,000 absolv cursul de 4 clase. Ceea ce e mai trist încă e că ne lipsesc pentru sate 5000 de învățători și 3000 de școli (luînd norma de azi de 94 elevi pentru o școală și 65 școlari pentru un învățător). Rezultatul este că pe cînd Negrii Americii de Nord au 66% alfabeți, noi avem abia 20%; că pe cînd Ungaria are 43% analfabeți, noi continuăm a ne menține în fruntea popoarelor Europei cu 80%.

Sărăcia — provenită din lipsa de pămînt și exploatarea muncii, — și ignoranța sînt deci cei doi factori puternici care influențază în totul viața economică a săteanului. Ei se ajută reciproc, în mod armonios, unul întretinînd pe celălalt și împingîndu-l spre complecta lui dezvoltare.

Săracul e ignorant pentru că cultura presupune o oarecare stare de prosperare. Primum vivere, deinde philosophari. Ignorantul e sărac, pentru că avînd la dispoziție unele materii prime, în orice caz brațele sale, nu știe să uzeze de ele pentru a produce cit mai mult și cit mai bine.

* * *

Din sărăcie pe de o parte, din necultură pe de alta, din amîndouă la un loc cele mai de multe ori, săteanul își duce traiul în cele mai rele condițiuni igienice. Din neștiință el nu întrebuițază cum trebuie nici acele elemente, pe care natura i le pune la dispoziție, cum e aerul și apa. Din lipsă nu poate întrebuițța pe altele cum sînt hrana, hainele și locuința.

Să analizăm în parte pe fiecare din aceste condiții.

Aerul satelor și al locuințelor țărănești este departe de a avea puritatea inchipuită de cei necunoscători ai lucrurilor dela țară. Grămezi mari de gunoai fermentate, excrementele viteilor — conlocuitori de ogradă și de cameră ai țăranului, — depunerea excrementelor chiar de către cei ai casei în jurul ei, conlucrează pentru a încălca aerul cu miazme vătămătoare. Dar otrava pu-

ternică pe care o absoarbe țaranul cu cei ai lui, este aerul lungilor nopți de iarnă. După cât știu, nu s'a făcut analiza chimică a aerului unei odăi țărănești după o noapte de viațuire în ea a mai multor inși. Sint sigur însă că compoziția acelu aer n'ar diferi mult de aceea a aerului din celebra «inchisoare neagră» din India engleză. Dar în această chestiune voiu lăsa să vorbească un profan în ale medicinei. Iată ce ne spune d. Sp. Popescu în importanta sa lucrare, «Contribuțiuni la munca pentru ridicarea săteanului» :

«In genere țaranul nu-și aerisește casa; asta insamnă că «nu-și dă sama de rostul aerului pentru sănătatea organismului. «De cită nevoie este această operațiune ușor de îndeplinit, și «totuși neintrată încă în obiceiuri, se poate vedea din următoarele :

«E știut că în timpul iernii țaranul poartă încălțăminte ori «cizme, ori opinci. Ocupațiunile sale zilnice îl silesc să frământe «zăpada și noroiul. Nici cizmele nici opincile nu-l apără de u-«mezeală. În fiecare sară se întoarce cu picioarele înecate în «obiielele ori ciorapii cari au supt toată ziua zăpadă topită și «noroiu. Înaintea culcării se întind obielele, ciorapii și toate lu-«crurile ude ca să se usuce pe cuptorul încălzit, și rămân acolo «până dimineată; acelaș lucru îl fac toți ai casei—mai exact «toți ai camerii, căci toți ai casei dorm în aceiași cameră. Pi-«ciciorarele nespălate se usucă sub plapomă. Sub aceiași plapomă «doarme bărbatul, femeia și toți copiii până la o vristă destul «de înaintată; cei mai mari, flăcăi și fete, dorm pe alte paturi în-«văliți cu țoale ori cu hainele de zi. În rari case se găsesc «două plapome. Plapoma o făcută atit față cit și dosul de lină «țesută în casă, ori e cumpărată din țirg (de bumbac); în unele «părți se întrebuintază însă numai țoale țesute în casă. Cersa-«ful nu e cunoscut. Cămașa de noapte tot așa. Țăranul, este «știut, nu-și spală corpul de cit vara, dacă are apă rîului sau a «bălții la îndămină; mai drept nu și-l spală niciodată: se moaie «în apă nu ca să se spele, ci ca să se răcorească. Sint țărani «al căror corp nu vine în atingere cu apa (afară de mini și față) «de cit în timpul înfășatului și înainte înmormintării.

«Ne putem ușor închipui, cu toată repugnanța faptului, ce-i «cu o plapomă de lină fără cersaf, care trăește peste 20 de ani «și prin care se strecoară evaporarea pielii atitor ființi, sub care «cresc—de multe ori bolesc—atitea rînduri de copii, și care nu «vede lumina soarelui, de cit după ce-i aruncată, ruptă și în-«cercată de cirpeli.

«Pisica doarme pe movila de obiele aruncată după sobă; «vițelul crud doarme în lacul lui de urină din mijlocul camerii; «sub paturi cloștele visează la viitorii lor pușori; purcelul cră-«ciunului de la anul stă ascuns după sobă; cizmele unse cu pă-«cură și opincile neargăsite stau înșirate pe lângă vatră; noroiul «cizmelor și al opincilor așteaptă și el lumina zilei ca să fie dat «afară—sara nu se cade să dai gunoiul afară. Soba, dacă nu-i «oarbă, e astupată cu îngrijire ca să nu scadă căldura.

«Dimineța își iau pe rînd obielele de pe cuptor, le freacă în mîna ca să se scuture noroiul de eri; la moment toată camera e plină de un praf des. Obielele și ciorapii odată încălțați nu se mai spală pînă cînd se rup și se aruncă, de obicei în «o iarnă 'ntreagă...»

«Acesta-i aerul respirat în toate nopțile lungi de iarnă de către țărani; acesta-i aerul unei camere de locuit, de mîncat și de dormit, a unui țăran care de multe ori moștenește casa de la părinți. Și casa aceasta poate sta 50, 60 ori 100 de ani cu geamurile nedeschise! Dacă ușa s'ar închide bine, dacă hornul n'ar ajuta și el, o singură oră ar fi suficientă aerului acestuia ca să asfixieze pe toți din casă».

Și cu drept cuvînt exclamă acest just observator al vieții: «Un lucru e în afară de orice îndoială: *aerul nopților de iarnă holărăște în bună parte degenerarea fizică a țăranului*».

Din această plastică descripție s'a văzut în mare parte starea locuințelor țărănești. Cea mai mare parte din ele sînt compuse din o singură cameră care servește de locuit, de bucatărie, de dormit, de tot în sfîrșit. Această cameră neuerată, neluminată, adăpostește pe om doar de intemperii, cînd îl adăpostește și de acestea. Nici vorbă să căutăm aici cubajul de aer necesar unui individ; am găsi poate de multe ori un m. c. de ins și de oră.

Unde mai punem că există în țară 50.000 de bordeie ce servesc de locuinți oamenilor?

Cu *alimentația* săteanul e departe de a sta mai bine. Fără a intra în detalii, vom menționa că după o cercetare făcută de noi asupra unui grup de săteni din județul Fălciu, rezultă că cei mai mulți cheltuesc pentru hrană 10 bani pe zi; că rațiunea zilnică alimentară, suferă constant de lipsă de albumină și de grăsime, circumstanțe ce debilitază permanent organismul și îl minează; am arătat*) că baza alimentației săteanului este un vegetarianism de cea mai simplă specie: alimentația cu porumb și încă și acesta de ce calitate!

Apa care de la natură în cele mai multe părți e de bună calitate, prin modurile vițioase de păstare și aprovizionare e alterată și se consumă ca atare, necunoscîndu-se rolurile ei în organism, nici mijloacele de corecțiune a ei. Am încă vii în minte, printre altele, fîntinele satului Deleni din jud. Fălciu. Așzate pe partea cea mai declivă a văii, avînd drept ghizduri niște scînduri de 50 cm. înălțime, neacoperite, cu nivelul apei la suprafață, ele primesc toate apele murdare ce le aduc ploile din deal de prin ogrăzi, tot colbul ce l ridică vîntul și toate murdăriile ce le aruncă copiii; compozitul chimic rezultat din acțiunea acestor factori, e o licoare groasă, tulbure și rău mirositoare, și această licoare servește ca apă de băut.

Nu mai vorbesc de apa din bilhacuri ce am găsit că o

*) Vezi „Alimentația țăranului” în „Viața Romînească” V. I, No. 2, pag. 217.

beau unii locuitori pe la muncile agricole, nici de apa așa numitelor «beuturi», ce o consumă țărani unor județe.

Imbrăcămintea de iarnă nu corespunde totdeauna scopului de a proteja corpul de temperatura rece ambiantă. În afară de imbrăcămintea bărbatului, care este mai potrivită acestui scop, cea a flăcăilor și fetelor are în această privință mai mult luxul decât utilul. Cea mai mare parte dintre copiii mici însă au, numai cămășuța de vară—de multe ori unica ce o au—și cite o leancă comună, cu care rînd pe rînd ies din casă. În picioare n'au nimic. Prin scăderea pășunilor și deci dispariția oilor, ei nu-și mai pot face acele vestite și trainice sumane, necum ciorapi de lînă. Prin rărirea porcilor, (căci cantitatea alimentară totală a scăzut), ei nu mai pot face opinci pentru toți ai casei. Femeile de la țară merg iarna cu picioarele goale prin omăt! Și cînd în satul Unguriu le arătam inconvenientele acestei practici, țărani resemnați își potoleau necazul cu o ironie: «femeile au picioare de rață, d-le doctor, nu degeră» îmi răspundeau ei.

Acestea sînt condițiunile igienice pe care actuala stare economică și în mare parte, consecutiv acesteia, cea culturală, i le permite săteanului. Atare condițiuni igienice vor făuri organismul sătenilor noștri, le vor da energia fizică și morală trebuitoare pentru dezvoltarea și înflorirea vieții, pentru efectuarea de muncă, pentru rezistența la boale, pentru transmiterea surplusului de viață descendenților lor.

Să vedem cum și în ce mod.

Este vădit lucru că un aer viciat, o apă proastă și o hrană insuficientă nu sînt capabile de a produce un singe bogat și de buna calitate, care să hrănească din belșug celelalte țesături ale organismului. Ca urmare imediată este anemia și debilitarea generală, predispoziția la toate boalele și mica rezistență a individului. Această deducție teoretică se traduce prea viu în fapte reale și se cetește pe fețele palide și trase ale țărănilor—cei mai mulți îmbătrîniți înainte de timp—precum, și mai ales, în marea lor *morbiditate*.

Nu știu ce vor fi observat alți confracți care practică la țară; dar după practica mea pot să afirm că dacă considerăm drept boală tot ce trebuie și sîntem obișnuiți să considerăm ca atare, apoi cel puțin 80% din țărani, toate vrîstele socotite, sînt bolnavi.

Faptul acesta a fost de altfelu constatată și cu mult anterior de o comisiune ad-hoc, din care făcea parte d-rul N. Kretzulescu. Membrii acelei comisiuni constatașeră un atît de mare număr de bolnavi, în cit ei concluderă că la țară trebuesc spitale, nu școli; concluzie greșită, plecată însă de la o stare reală de fapte: *marea morbiditate* a sătenilor. Și de atunci lucrurile s'au schimbat în mai rău.

În afară de marea morbiditate, debilitatea generală are drept urmare degenerarea progeniturii, de unde în mare parte provine *mica vitalitate a noilor născuți*.

Din cei 35% de copii ce mor în primul an de viață, mor

de sigur o parte de infectia tetanică, de sifilis moștenit, din ignoranța moașelor empirice, din lipsa de ajutor medical la timp, etc.; dar e neîndoios că o mare parte din acești copii născuți din părinți pelagroși și debili, din mame rău nutrite și prea muncite, se nasc de la început cu pecetea morții apropiate. Ar fi interesant de cîntărit și de măsurat noii născuți la țară și de făcut cercetări statistice pe un număr mare de cazuri. Sînt sigur că această presupunere s'ar dovedi exactă și s'ar căuta atunci poate remediile acestei mari mortalități infantile și în alte părți decît numai în acele în care, fără mult efect de altfelu, se caută acuma.

Seceră de sigur un mare număr de vicți și neștiința mamei de a crește copiii—între altele alimentarea timpurie a sugariilor, pe care totdeauna noi o punem pe socoteala ignoranței mamei; dar de multe ori și chiar în acest caz, nu e numai ignoranța de vină. Cercetat-a cine-va laptele unei mame sătence care se hrănește rău? Probabil puțin. Este știut însă de toți că orice mamifer domestic rău hrănit, dă lapte și puțin și prost. De ce mamiferele sătence s'ar comporta altfelu? De ce mamele țărance ar face excepție? În mai multe rînduri am avut ocazia să cercetăm un asemenea lapte și, fără să fi făcut analiza chimică, am rămas surprinși de bogăția în apă, de sărăcia în materii nutritive și de mica lui cantitate. În atare cazuri pruncul nu se satură cu sinul gol și sărac al mamei; el e flămînd și țipă, iar ea atunci ca să-i potolească foamea, îi mai dă și alte alimente—laptele de vacă fiind rar în casa sa; de acolo întreaga serie a omoritoarelor afecțiuni gastro-intestinale care sînt izvorite și din lipsa de lapte a mamei, nu numai din lipsa ei de cunoștinți!

În legătură cu marea morbiditate a sătenilor și cu mica vitalitate a noilor născuți—rezultate ale debilității generale—și ca o consecvență a lor, este acest alt mare defect sanitar și economic al țării: *marea mortalitate*. Acest fenomen e de două ori vătămător. Întăiu, e o piedică puternică la înmulțirea populației, de care avem atita trebuință și al doilea, e factor puternic de apăsare economică, din cauza obiceiurilor religioase și a prejudecăților sătenilor. În adevăr, socotiți că fiecare din cei 150,000 morți anual, cu toate ale lor pomene și praznice de a 3-a, a 5-a, a 9-a, a 40-a zi etc, costă familia cel puțin 100 de lei, și socotiți apoi greutatea cu care se pot găsi la vreme de nevoie acești 100 de lei, și că într'o familie pot fi 5-6 morți, și veți vedea dacă jumătate din munca celor vii, nu e cheltuită pentru împlinirea unui ritual al morților.

O altă urmare firească a relelor condițiuni igienice este lipsa de dezvoltare a indivizilor adulți, *degenerarea rasei*. Acest lucru mai bine decît oricare altul se poate matematiceste constata. D-rul Proca făcînd cercetări asupra a 867.160 examene de recruți pe o perioadă de 17 ani, stabilește că dezvoltarea tinerilor în vîrstă de 21 ani, tinde cătră un tip inferior, cu pieptul

mai îngust. Pe de altă parte d-rul T. Ionescu, într'un documentat discurs rostit în Cameră, ne spune următoarele: „Consultînd statisticile recente de la 1891—98, vedem o scădere succesivă a numărului tinerilor apti pentru serviciul militar. Numărul dispensațiilor ca improprii pentru serviciu, care era de 5% în 1891, a ajuns la 9% în 1898. Dacă considerăm cifra aminațiilor, care formează un stoc de oameni incapabili a servi, pentru moment cel puțin, vedem că ea augmentează în proporții enorme. Așa, în 1900 găsim că 50% dintre tinerii care se prezintă la recrutare, sînt aminați ca improprii“. Mai încolo, d-nul deputat ne spune că această stare a dat naștere chiar unei adrese din partea ministerului de războiu către ministerul de interne, spre a-i atrage atențiunea asupra relei stări în care se află populațiunea noastră, cea rurală mai ales! S'ar părea că un minister dintr'o țară înformează pe altul din altă țară, despre o chestie de mică importanță!

Instîrșit o altă consecvență a mizeriei fiziologice și a debilității generale, este marea *receptivitate morbidă*.

Boalele infecto-contagioase în general, și în special disenteria, febra tifoidă, tuberculoza și malariala, n'ar avea extinderea pe care o iau, dacă n'ar găsi terenul prost al săteanului; epidemiile de disenterie care apar în timpul războaielor, apar cu furie și la noi tocmai pe timpul celor mai febrile munci agricole, pe timpul marelui războiu pentru cîștigarea aurului altora; ele cer hecatombe de mii de vieți, care nici măcar nu sînt puse pe sama acestui războiu, în care organismele debilitate sînt și supra surmenate!

Boalele epidemice, după o importantă comunicare a d-rului Michail, în intervalul 1900—1904 au interesat 333.877 săteni și au săcerat viețile a 31.268. Vin în mijlocie 70,000 bolnavi pe an și 7,000 de morți.

Data fiind raritatea populațiunii, izolarea satelor și izolarea caselor din sate precum și puțin intensiva viață socială a sătenilor, s'ar părea greu de explicat această mare extindere a epidemiilor. În adevăr, condițiile enunțate sînt puțin favorabile unei mari și repezi extinderi a agentului patogen. Cum însă dezvoltarea epidemiilor depinde și de teren, aici trebuie să căutăm pricinile—cel puțin unele—ale mării lor extinderi. Terenul oferit epidemiilor de organisme sătenilor noștri, e de două ori favorabil: întâi e teren slăbit și pe urmă, în mare parte, e teren virgin. Țăranii noștri se găsesc încă față cu epidemiile apărute odată cu noua dezvoltare a țării și întinderea relațiilor ei cu apusul, în aceeași stare în care s'au găsit locuitorii insulelor Fidji în anul 1875, față de rușeolă; în acel an, în urma unei vizite a regelui lor la Sydney, rușeola a fost importată în insule și în mai puțin de 4 luni, 40 mii din 152 mii ciți erau, pieriră de rușeolă! *)

Paludismul care e atît de întins în țară, încît numărul con-

*) Duclaux, Hyg. soc. p. 58.

sultațiilor ce se dau pentru această boală trece de $\frac{1}{2}$ milion, iar cel al bolnavilor trece de suta de mii, după statisticile oficiale, nu-și are explicarea sa numai în constituția solului și în prezența în mare număr a anoplilor și hematozoarilor. Parazitul acestei boale, ca și toți paraziții de altfel, găsește în proastele condiții igienice ale țaranului și în organismul său slăbit, teren prielnic pentru dezvoltare. Nu se poate mai probant în această privință decât rezultatul unor cercetări ale d-lui dr. Irimescu, cui oscutul conducător al campaniei antimalarice; într'un sat din Dobrogea, d-sa a constatat că locuitorii bulgari, care formau majoritatea și care erau bine situați materialmente, având case largi, luminoase și igienice, erau indemni de paludism; în acelaș sat, locuitorii romini care trăiesc în proaste condiții, având locuințe umede și întunecoase, erau toți atinși de friguri! Acțiunea paludismului e cu atita mai vătămătoare, cu cit se exercită tocmai pe timpul cind organismul e mai slăbit prin obositoarele munci de vară.

Tuberculoza găsește de asemenea un teren favorabil la țară și întinderea ei, neexplicabilă prin marile aglomerațiuni ca în apus, se lămurește prin slăbirea organismelor ce le atinge. Nu se cunoaște numărul exact al tuberculoșilor la țară; el trebuie iusă să fie mare; după observația noastră, n'am întâlnit sat fără tuberculoși nici la munte, nici la șes. Și pentru-că deseori am întâlnit un anume mod de introducere a maladiei în sat, nu mă pot reține de a-l denunța. În urma rigurozității serviciului militar și a condițiilor igienice de căzărni, care în nici un caz nu pot fi ideale, un număr de inși mai mult sau mai puțin predispuși se tuberculizează; imediat ce sint bănuți, ei ar trebui scutiți de acest oneros regim și trimiși în anume locuri spre leuire. De nenumărate ori am observat însă că acești inși sint reformati în faza ultimă a maladiei lor, și atunci, în loc să fie internați în un loc de izolare, sint trimiși, focare vii și active de răspândire a tuberculozei, în mijlocul familiei lor numeroase din sat. Acolo, în odaia unică, umedă și fără soare, între frații și părinții goi și ignoranți, tuberculosul își petrece ultimele zile inoculind virusul omoritor și celor ai săi care mai târziu îl vor urma 'n mormint.

Cunosc familii multe, distruse pe această cale. Dar efflorescența desăvirșită a mizeriei fiziologice în țara noastră este *pelagra*. Această maladie merge crescînd în raport drept, cu îngreuerarea condițiilor de traiu ale țaranilor.

Numărul exorbitant al cazurilor de pelagră di ultimii ani coincidează de minune cu extinderea agriculturii mari în detrimentul pășunilor și al agriculturii mici, cu îmbucătățirea pământurilor țărănești și cu urcarea arenzilor de la 20 lei la 150 lei falcea pentru țărani.

Este nedumerire mare în țară asupra numărului de pelagroși. Un profesor universitar, senator în acelaș timp, răspunzînd la arătarea marelor cifre de pelagroși de către un coleg medic,

protesta cu vorbele: „nu, nu sintem atit de pelagroși!”. El era desigur de bună credință, căci se baza pe ceea ce văzuse în inspecțiile sanitare ce le făcuse cu 20 de ani în urmă.

Condițiile economice ale țărânilor s'au schimbat însă în acești din urmă 20 ani cu așa vertiginozitate, și din schimbarea lor s'a desvoltat pelagra întru atita, în cit d-nul profesor și cu el mulți alții, ar rămânea îngroziți și nedumeriți dacă ar face un nou turneu prin țară și ceva mai aprofundat.

Se cifrează astăzi numărul cazurilor de pelagră la 40—50 de mii și multora le pare acest număr exagerat. Personal sint convins că cifra trebuiește cel puțin încincită, și că 300 000 n'ar reprezinta încă exact numărul celor atinși de această boală. Ca să avansez aceasta mă razăm pe observația și experiența personală. În adevăr, statistica cu 40.000 arată pe acei dintre pelagroși care au trecut prin mările medicilor; acea statistică e alcătuită de personalul sanitar rural al statului care vine în proporție de 1 medic la 30.000 locuitori; iar ce operă statistică serioasă poate face acest medic, ne putem închipui. Pe cîți dintre pelagroși nu i-a văzut medicul, căci de rușine—țărânului îi e rușine de boale—nu i s'au arătat lui, pe cîți nu i-a văzut căci n'a avut timpul și n'a putut să'i vadă?—Pe toți aceștia statistica nu-i privește. Ei sint totuși enorm de raulți și fac parte dintre locuitorii țării. Ar fi a ne ascunde capul ca struțul în nisip, ferindu-ne de realitatea cifrelor și prezintînd un număr mai mic de bolnavi de cit cel adevărat.

Avem la îndămină citeva fapte concrete pentru a proba că numărul pelagroșilor trebuie să atingă cifra bănuită de noi, cu mult mai mare de cit cea a statisticii oficiale. În vara anului 1902, într'o zi de sârbătoare—bolnavii de ori-ce fel numai sârbătoarea se găsece vara prin sat, altfelu, bolnavi cum sint, muncesc la cîmp—mă aflam în comuna Dărăști din jud. Ilfov. Intregă acea zi am stat în comună diad consultații. În registrele sanitare ale primăriei, după care se fac statisticile oficiale, erau trecuți pe acel an ca existenți în comună 10 pelagroși. Ei bine, într'o singură zi, și într'un singur sat, am consultat nu mai puțin de 120 de pelagroși! Să se noteze că nu mă dusesem acolo pentru a face cercetări oficiale asupra pelagrei. Deci raportul între cifra statisticii oficiale de pelagroși și cea reală era de 1—12! Și pretutindeni unde am practicat ca medic de plasă, în munții Buzăului și pe șesul Dunării, totdeauna am găsit cifra pelagroșilor cel puțin de 5 ori mai mare de cit cea oficială. Satul Vutcanilor din jud. Fălciu, care numără mai mult de 3,000 de suflete, are după statistica nominală a medicului spitalului Mălăești, nu mai puțin de 300 de pelagroși.

Cam acestea sint raporturile dintre cifra statisticii oficiale și cifra reală a pelagroșilor.

Și mersul acestei boale este surprinzător de repede. De la 6,000 cîți erau oficial în 1894, după 12 ani, la 1906, aceeași statistică ne arată 40.000 pelagroși în toată țara. În județul Fălciu

numai, de la 184 bolnavi ciți se cunoșteau în 1888, am ajuns în prezent la cifra de 3,000!

Se obișnuște a se pune pelagra pe sama numai a porumbului stricat și, în ori ce caz, a se căuta mijloacele de combaterea ei, în ameliorarea cultivărei, păstrării și preparării porumbului. Fără a nega rolul vădit al otrăvii maidice în producția pelagrei, credem că această otravă, de slabă putere, nu atinge, nu influențează de cit organismele debilitate deja de altele și generale condițiuni economice. În sprijinul acestei teze susținute de d-rul Proca în un studiu asupra pelagrei, s'ar putea învoca și următoarea circumstanță: Țăranii cu câteva decenii înainte cultivau numai porumb moldovenesc, porumb care se coace mai totdeauna tîrziu și care deci mai totdeauna conține verderamul. Pe de altă parte acei țărani nu păstrau mai bine porumbul, și nici șiau mai bine a măcina făina sau a face mămliga. Pelagra pe atuncea totuși era cu mult mai puțin răspîdită de cit este astăzi.

Azi țărani în marea lor majoritate cultivă porumbul cîntin, care se coace la finele lui August; păstrează porumbul, macină făina ca și cei de mult; la fel fac mămliga. Cu toate acestea pelagra a luat înspăimîntătoarele proporții pe care le-am văzut.

Dacă numai porumbul ar fi cauza, sau dacă el ar fi cauza principală, ar rămînea un paradox neexplicat ameliorarea vădită a cultivei porumbului pe de o parte, și înmulțirea exorbitantă a pelagroșilor pe de altă parte!

Adevărul este însă că celelalte condițiuni economice ale săteanului s'au schimbat cu mult în rău, și că lor le datorim marele număr de pelagroși. În schimbarea acestor condițiuni trebuie de căutat cit de curînd remediul. Ar fi destul să cităm dispariția vacii și a oaii din ograda țaranului, pentru a ne explica apariția pelagrei în casa sa.

Alcoolismul în satele noastre ia încă proporții îngrijitoare, cel puțin în anume părți. Deși nu poate fi pus pe sama unei stări economice proaste, al cărei mai de grabă decît efect, este cauză, totuși e vădit că o acțiune cu mult mai distrugătoare exercită cei 9 litri de alcool de cap cit se bea în România, decît cei 11 litri cit se beau în Anglia. Este știut că acțiunea alcoolului este cu mult mai vătămătoare asupra organismelor rău nutrite, decît asupra înșilor bine nutriți și rezistenți. În parte apoi, consumarea de alcool, mai ales la început, poate fi pusă și pe sama unei proaste alimentații. În excitantul alcool țaranul caută plusul de energie pe care alimentul prost nu i-l dă. Cu încetul, deprinderea se face. Starea de inconștiență și de iluziune în bine pe care o dă alcoolul, atrage spre noi uzuri și în urmă spre abuzuri. Începutul deci și al acestei plăgi este în parte și lipsa.

Aceștea sînt în scurt stările sanitare și boalele izvorite, cele mai multe direct, din indigența săteanului și altele din lipsa sa de cultură, consecință a indigenței.

Dar starea economică precară a săteanului în afară că-i dă un anume șir de boli, îl pune încă în imposibilitate de a se căuta de maladii provenite din alte cauze. Să luăm de pildă riia. Riia, până la un punct nu e datorită sărăciei, ci necurăteniei. Zic până la un punct, căci curățenia necesitează săpun și combustibil și aceste costă bani. Ei bine, pentru a vindeca o familie de riie, în afară că trebuie medicamente de cel puțin 50 bani de individ, dar fiecărui îi mai trebuie un alt rind de haine curate și cel puțin un rind de albituri și încă și o altă cameră, neinfectată. Da unde toate aceste? De nicăiri. Și riia tronează și va mai trona încă în satele noastre.

Din cele descrise până aici, s'a văzut deci că în filiațiune naturală, starea economică rea, realizează un traiu în proaste condițiuni igienice; proastele condițiuni igienice produc o debilitare generală a organismelor consecutiv căreia urmează pe de o parte o mare receptivitate morbidă cu mortalitate mare, iar pe de alta degenerarea rasei.

În general deci puține ar fi maladiile care să nu fie produse direct sau în grad înalt favorizate de o rea stare economică, cea mai mare parte din ele sînt produsul direct sau indirect al acestei stări.

Ce face și ce poate face Medicina ca știință pentru combaterea acestor boale? Răspundem dela început: prea puțin lucru sau aproape nimic. Și aceasta pentru că medicina curativă în mare parte, afară de epidemii, e ineficace față cu aceste boale, iar Medicina preventivă, Higiena, prescrie realizarea unor condițiuni a căror împlinire iesă din domeniul ei științific limitat.

În adevăr, legile și regulamentele noastre sanitare sînt făcute în conformitate cu știința și corespund ultimelor ei cerințe.

Higiena prescrie cum trebuie să fie o casă sănătoasă, cită lumină să primească și de unde s'o primească, cîți metri cubi de aer să aibă.

Regulamentele noastre sanitare, conforme cu higiena au stabilit și ele modele de case țărănești tip după, care urmau a se construi satele de aci încolo.

Higiena prescrie o anumită rație alimentară suficientă întreținerii vieții și efectuării de muncă. Ea arată calitățile apei de băut. Regulamentele sanitare, conforme cu știința, arată condițiile ce trebuie să îplinească o fîntină pentru a păstra puritatea apei. Administrația sanitară aplicînd în perfecție cerințele igienei recomandă satelor chiar puțurile americane. Mai departe, medicina arată condițiile de realizat pentru a opri întinderea bolilor infecțioase chiar în o populație săracă și expusă la ele. Regulamentele sanitare prescriu și ele pe larg acele măsuri, și în cancelaria fiecărei primării există o întreagă enciclopedie sanitară.

Aceasta face medicina și acesta e și rolul ei. Avînd cunoștință exactă de cauze și de efecte, ea propune în mod radical, pentru înlăturarea acestora, suprimarea celor dîntăi. Pentru anemie recomandă aer bun, pentru debilitate și inanție hrană bună

și bune condiții igienice. Cum să se capete aceste elemente, modul lor de obținere, și diferitele împrejurări de loc, de timp, de obiceiuri, pentru ajungerea în posesiunea lor, acestea n'o interesează. Și acestea n'au interesat până mai dăunăzi și nu interesează nici azi pe mulți reprezentanți ai științei medicale la țară, pe medicii rurali.

Fideli principiilor căpătate din știința lor, medicii se mulțumesc a prescrie regulile și regimuri, fără a-i interesa dacă ele pot fi urmate, și fără a-i interesa mijloacele necesare pentru realizarea lor.

Să vedem cam ce rezultă din o asemenea comportare a medicului trimis în populația rurală, față cu boalele enumerate mai sus. Dar mai înainte de aceasta să vedem, în scurt, cine e medicul populației rurale și care sînt condițiile în care el e pus și în care el lucrează.

Pentru populația rurală a Romîniei, compusă din 5.196,870 suflete avem 132 medici de plăși, din cari 22 și de spitale, 63 de medici de spitale rurale și județene și 32 medici primari de județe. Pentru că din toți aceștia medicul de plasă vine mai des în contact cu satul și cu săteanul și pentru că el este și medicul însărcinat cu igiena și cu poliția sanitară a satelor, vom socoti deci că avem 1 medic la 39 300 locuitori. Acest medic este adus în mediul sanitar sătean de care am vorbit mai sus, unde are de combătut înure alte boale și pe acele care izvorăsc direct din sărăcie și care formează de altfel marea majoritate. Ca medic, ca instrucție medicală, el e format dela sine mai mult medic terapeuț, medic vindecător de boale deja existente; și în această privință putem să ne mindrim că cei mai mulți medici ai noștri stau la nivel cu colegii lor din țările civilizate. Din nenorocire însă, ca medici preventivi în genere, ca medici igienicști ei sînt mai slab pregătiți; iar în ce privește o cunoștință prealabilă a condițiilor igienice speciale sătenilor romîni, ale acestor inși în mijlocul cărora el merge să trăiască și să practice, medicul este și mai slab pregătit; el trebuie să învețe acum lucruri asupra cărora trebuia cu mult înainte să fie edificat.

În scurt, ca medic doci, medicul de plasă vine în mijlocul populației rurale cu o totală necunoștință a mediului morbid al acesteia. El cunoaște mai bine toate teoriile de proveniență ale cancerului, și toate metodele de operație ale herniilor în cele mai fine detalii—lucruri cu care nu va avea aface ca medic de plasă—decît modurile de producere și tratare a pelagrei, sau chipul cel mai simplu de dezinfectat al casei unui țaran—chestii cu care zilnic va veni în contact. Ca om, el vine nici mai jos, nici mai sus, potrivit cu cultura sa, decît celelalte categorii de cetățeni. Necunoscînd problemele mari pentru rezolvirea cărora măcar în parte e și el chemat, și nesimțîndu-le, el trăește mai mult traiul egoist al funcționarului ce așteaptă leafa, făcînd prea puțin loc în suflet unor porniri altruistice mai înalte.

Primul contact al unui atare medic cu populația rurală trebuie să fie penibil. Pe de o parte, străin de această lume rurală și cu mintea și cu sufletul, el e lipsit de mediu. Pe de altă parte, un dezgust profund îl cuprinde atunci când el vede că medicina terapeutică, pe care el a studiat-o cu atita trudă, n'are decit prea puțină aplicare aci. El vede atunci că pentru masa profundă a pelagroșilor, a debililor, acțiunea sa e nulă. Conștient de acest slab rezultat al acțiunii sale, îngrozit de starea rea în care e pus să trăiască și de traiul negru al celor dimprejur, el consideră slujba sa ca «un stagiu» trecător și caută cit mai repede a scăpa de această însărcinare.

Zugrăvesc foarte bine psihologia medicului care merge la țară următoarele cuvinte ale unuia din puținii medici și profesori care cu adevărat înțeleg problemele mari ce se pun medicului țărănimii: «Nu odată, zice d-sa, nu de două ori, ci de nenumărate ori; nu unul, nu doi, ci mulți medici am auzit spunînd: «Ce, domnule, să trăești la țară! D-ta știi ce vra să zică să trăești la țară între sălbatecii aceia! Te prostești și te sălbățești și tu!» In cele din urmă dacă e silit, el merge la țară, dar merge cu aceleași convingeri, și vai!... ce slab și nepotrivit suflet pentru înalta chemare ce o are acolo!»

Mai departe același profesor zice: «Medicul român care merge la țară, dacă are pregătire profesională, n'are destulă pregătire sufletească pentru sarcina ce are de îndeplinit; nu iubește îndeajuns pe acei care au să facă cliențela lui bolnavă și la corp și la suflet. Adică, îi iubește și nu-i iubește. Îi iubește cu capul. Medicul e om prea cult, ca să nu vadă că acolo e temelie pe care stă viața noastră a tuturor. Și ca atare, trebuie să-i acorde acestei temelii o dragoste cugetată. N'o iubește însă cu inima. Sint convins că împrejurarea că mai totdeauna medicul e tirgovăț ni-o explică aceasta în mare parte».

În atare împrejurări, cum am spus, medicul rural caută să dezerteze cit-mai repede de la postul său. Șederii puțin la țară a medicilor datorim poate chiar faptul că atit de puțin s'afăcut de cătră ei pentru combaterea boalelor sociale arătate. Ei merg la oraș unde formează pletoră, unde preferă să fie scriitori biurocrați, mai degrabă decit medici ai țărănimii. Dar o parte rămîn. Rămîn acei 132 de medici ce sint în permanență la plăși. Aceștia din direcția greșită a educației lor medicale pe de o parte, din oarecare vicii de aplicare a legilor sanitare, pe de alta, și mai presus de toate din neînțelegerea chestiunilor mari relative la această masă a țărănimii, continuă a prescrie lungi procese verbale pentru aplicarea măsurilor preventive de cătră primari, procese ce acesta nu numai că nu le aplică, dar nici le citește și nici le iscălește, și continuă a trata pelagra cu Bestuscheff și vaselină. Nu se poate nimic mai ridicol și mai dureros în același timp atit pentru medic cit și pentru bolnav, decit cele câteva picături de tonici feruginoși, pe care le utilizăm noi pentru combaterea pelagrei!

Cu toate acestea calea de urmat e alta !

Și cit de înălțătoare este aceea !

Dacă Medicina ca știință și-a implinit scopul în recoman-darea cutărilor și cutărilor condiții, medicul element viu și concret, om și cetățean în acelaș timp. nu e ținut în a prescrie numai, condiții ; el trebuie să se asigure de realizarea lor și să caute și să cerceteze căile pe care trebuie să meargă pentru a le rea-liza. Nimic nu-l încătușază să steie pe loc ; nimic nu-l oprește să meargă până la sfârșit. Și ce larg orizont se deschide acum activității lui ! In loc să se mulțamească a prescrie tonici feru-ginoși și a trata boala declarată (și încă vai de el, ciți bolnavi poate trata și cu ce efect !), in loc să facă tratament curativ, el trebuie să atace originea boalelor, el trebuie să atace relele con-dițiuni inițiale care le-au pricinuit. Atunci el vine față 'n față cu dușmanul adevărat, atunci el vede că are mare parte în pro-ducerea acestor boale : aerul rău din lungile nopți de iarnă, ali-mentația proastă, locuința și hainele defectuoase ; atunci el vede că boalele contagioase se întind în mare parte și din cauza ig-noranței sătenilor și atunci va căuta aceste rele să le îndrepteze, acești factori să-i atace. Și-i va ataca în două chipuri : ca om de știință și ca cetățean comun.

Ca om de știință, medicul se va face marele propoveditor al științii igienice în marea masă a poporului. Cu aparate apro-priate pentru a concretiza faptele, cu o limbă potrivită cu cea a poporului, cu o metodă simplă, nu savantă, și mai ales cu multă dragoste pentru această operă, el va merge printre cei 30 de mii ai săi și, într-o sârbătoare ici, în alta cole, el va arăta sătenilor că un geam trebuie și deschis, că un ou trebuie și con-sumat nu numai dat pe covrigi, că o locuință care se construște pentru mai mulți inși și pentru mai multe generații merită altă îngrijire în construirea ei, că și femeia e om și că umblatul desculț sigur îi vatamă ; îi va arăta că un bolnav contagios izolat din timp scutește pe ceilalți de bolnăvire și pe larg îi va arăta modul de a fi al bolilor contagioase în totul și în parte. Cu încetul, învățăturile sale vor prinde și o mare parte din săteni, cari nu sunt cu totul căzuți economiceste, vor asculta de aceste lecții și situația lor sanitară se va îmbunătăți mai repede decit căutam noi azi s'o facem. « Fără convingerea opiniei publice, ori-ce măsură de igienă e destinată să cadă » a zis Duclaux. Și această opinie publică în materie de sănătate, medicul trebuie să o formeze. Scriitorul acestor rânduri n'a avut momente mai plă-cute în cariera sa decit acele numeroase și populate intruniri de săteni în județele Buzău și Ilfov, unde cu ajutorul aparatului de proiecție, ținea conferințe de igienă. Nu voiu uita nici odată atenția încordată ce țărani mi-o dădeau, și intreruperile lor cu juste observații. Desigur n'am avut timpul să constat efectul lor practic imediat și nici au fost destule și în vreme mai îndelungată făcute, totuși știu că sâmința prindea, că element nou intra în discuția lor zilnică, că în mai mare număr veneau la

consultații și mai repede decît înainte se declarau boalele contagioase și aceasta e de mare importanță. De cită importanță e numai acest fapt demonstrează următoarea întîmplare :

În Februarie 1905 apare în Colibași, jud. Ilfov, epidemie de scarlatină; locuitorii, prin conferințe anterioare, erau inițiați asupra boalelor contagioase și felul lor de a fi; primul, la care s'a ivit, a vestit îndată pe agentul sanitar, care a internat imediat bolnavii în infirmeria permanentă care pe atunci era. Boala s'a limitat la doi inși, nu s'a mai întins. În acelaș sat, în 1902, cu trei ani înainte, a fost iarăși epidemie de scarlatină; atunci însă epidemia apărută la 15 August a fost adusă la cunoștința autorităților abia la 9 Sept. cînd medicul venind constatată deodată 17 cazuri (din care 3 morți și 7 vindecați deja) în plus contagiul rîspîdit în tot satul; dăurează epidemia 137 de zile, și interesează 76 bolnavi din care mor 20. Iată un exemplu palpabil de ce se poate face numai cu anunțarea la timp de cătră săteni a primelor cazuri de boli contagioase. Și aceasta nu se poate și nu se va putea face de cit atunci cînd toți sătenii vor fi convinși de pericolul lor și de modul lor de a fi. Ne va fi totdeauna imposibil a face zilnic cercetări prin agenți sanitari sau prin primari, la fiecare casă, pentru a descoperi primele cazuri, după cum se pretinde și se urmează fără efect acum. Pe calea utopică ce acum se urmează, nu se ajunge de cit la a încrimina pe drept ori pe nedrept pe X sau pe Y, care chiar atunci cînd e vinovat rămîne nepedepsit. Primul act mare în combaterea epidemiilor, descoperirea primului caz depinde numai și numai de locuitor și acesta nu poate fi făcut vinovat de nedeclarare la timp, de cit atunci cînd educația lui sanitară va fi făcută, atunci cînd o opinie publică rurală în chestii de igienă se va fi format. Și formarea acestei opinii publice, depinde numai de medicul rural. În sărbătorile celor 6 luni de iarnă, el poate să-și facă din serviciul său și o catedră ambulantă de igienă. Cu exemple cunoscute luate din viața țaranilor în genere și a fiecărui sat în specie, cu fapte concrete știute de ei, el va face din aceste lecții cele mai atrăgătoare ocupații pentru săteni iar pentru dinsul una din cele mai intense plăceri sufletești. De altfel el n'are nevoie să organizeze singur aceste reuniuni de săteni. Ele se fac singure la epoce fixe, de la înființarea cercurilor culturale de cătră ceilalți factori culturali rurali, de cătră acești apostoli mici în grad, dar mari în fapte, de cătră învățători.

Medicul rural trebuie să se alipească de falanga acestora și fiind de multe ori superior prin cultura și cunoștințele sale, să formeze ca un fel de simbur al cercului, ca un fel de conducători în acelaș timp, nesimțit și neimpus de cit prin valoarea lui. În marele războiu contra ignoranței, pe care l-au început acești soldați, primii campioni ai culturii medicul trebuie să fie un mic și înțelept comandant.

În acest mod lucrînd, de și greu la început, el își va vedea.

pe urmă sarcina lui proprie ușurată, și va fi contribuit cu mult la ridicarea sanitară a satelor. Mulți din locuitori vor fi pătrunși de ideile ce el răspîndește și aici, cărora mijloacele le permit, vor urma sfaturile sale.

Nu este însă dușman mai mare al higienii de cît sărăcia și concedăm că multe din sfaturile medicului vor rămînea fără efect sau vor fi primite cu ironie și neîncredere de cei cari, vădit, nu le pot aplica. Mamele nu vor avea lapte bun și suficient fără o bună alimentație, iar pelagra în mare parte nu se va alunga numai cu sfaturi și îngrijiri medicale chiar. Dovadă este că numărul pelagioșilor merge crescînd în progresie geometrică, cu toată acțiunea medicală.

Oare în fața acestor bolnavi medicul trebuie să steie cu brațele încrucișate și să declare neputința sa? Trebuie oare să zică: menirea mea e să dau sfaturi și leacuri, pentru sărăcie n'am nimic! Nu. Medicul, ca medic pe deoparte, trebuie să lupte împotriva cauzelor *primordiale* ale boalelor, iar ca om și ca cetățean comun pe de altă parte trebuie să lupte din toate puterile pentru împiedecarea populației rurale de a merge la ruină.

El trebuie să știe că sănătatea și bună starea satelor este temeliea unei națiuni și puterea unui stat, căci «satele produc populațiunea, energia și ideile originale, aceste materii prime ale vieții sociale, după cum tot ele produc alimentele și materiile prime ale manufacturii» și fără aceste produse și statul și națiunea se pierde. Nu, cunoscînd aceste, medicul rural nu poate rămîne nepăsător la ruina fizică a sâtenilor. El nu poate pe de altă parte, să nu-și ducă opera lui pînă la sfîrșit. Deprîns să atace cauzele boalelor, le va ataca și aici direct pe dinsele.

Pentru aceasta el va trebui să-și consacre o parte din activitatea sa într'o direcție, pe care pe nedrept o vom numi-o extra medicală.

Și aici încă el poate lua pildă de la tovarășii săi întru facerea de bine poporului, de la învățători. Și aceștia la început, ca și medicii, au fost trimiși la țară, pentru un lucru limitat: să învețe a scri, citi și socoti pe fiii de sâteni. Scrutînd însă lucrurile, știînd că scopul final al vieții este fericirea tuturor și că numai scrisul și cititul nu asigură această stare, cu un elan admirabil de devotament, ei au organizat acel început de campanie pentru deșteptarea economică a satelor, unde ar fi fost atît de frumos și de folositor să vedem și numele a multor medici de țară.

Oare nu este a lupta direct în potriva pelagrei, ajutînd înființarea de bănci populare cît mai multe și cît mai bogate în membri și în capital?

Nu este a lupta împotriva mizeriei fiziologice sfătuînd pe țăran, indemnîndu-l și arătîndu-i calea de urmat, pentru a se arenda moșiile de cătră obștiile sâtești, pentru a se face vinzarea produselor în comun, pentru a se înființa cooperative de consum?

Nu este oare operă medicală a lucra din toate puterile pentru înființarea de cantine școlare, de societăți pentru protecția și buna creștere a copiilor mici? Desigur că da. Prin realizarea complectă a tuturor acestor opere, bogăția și buna stare a sătenilor va crește și cu ele va dispărea mizeria, va dispărea pelagra. Numai medicul care lucrează în acest senz își îndeplinește *complect* rolul său. El va veni ca un ajutor puternic și luminat, acelora cari au început deja această luptă; prin prezența și colaborarea lui înțeleaptă și activă aceia vor căpăta un însuțit imbold în lupta pentru emanciparea țărănimii de sărăcie și deci de boale.

Se va zice de mulți: are medicul rural și așa destule atribuții pe care nu le poate îndeplini, de ce să-i mai dați una nouă încă atit de grea? Voi răspunde că aceasta nouă e poate cea mai importantă și apoi trebuie să recunoaștem că situațiunea de azi a țărănimii reclamă de la generațiile prezente de muncitori pe ogorul de înălțare a neamului și a țării, mult mai multă muncă și abnegațiune decit se va cere generațiunilor ulterioare.

În afară de aceste căi de luptă, medicul mai are una. Prin cultura sa, fiind elementul cel mai civilizizat care trăește la sate, prin situațiunea sa, fiind singurul element care vine în contact des atit cu păturile inferioare cit și cu cele superioare ale țării, el e cel mai în măsură a fi atit informatorul exact al celor ce conduc țara, cit și interpretul adevărat și sincer al nevoilor mari ale celor de jos. Prin scris, prin graiu, în fiecă minut el trebuie să arăte cit e de mare prăpastia, cit de tare a ajuns cuțitul la os, și să reclame cu dezesperare, măsuri grabnice, radicale și energice de îndreptaro.

Cam acesta ar fi în scurt rolul medicului de plasă, al celui primar de județ și, până la un punct, al celor de spitale rurale, în combaterea bolilor izvorite din starea economică a săteanului. Propoveditor neobosit al principiilor igienice pe care toți trebuie să le cunoască pe de o parte, factor important în lupta pentru ridicarea economică a săteanului pe de altă parte.

* * *

Îndeplinitu-și-au până acum medicii rurali acest mare rol al lor? Răspund fără teamă de a fi dezmințit: în mare parte, *nu*. Medicii trimiși în mijlocul populațiunei rurale, majoritatea lor, s'au simțit *străini* și au fost *străini* de populația în mijlocul căreia trăiau. Ei erau la țară în mai aproape raporturi de formă și sufletești, de fond, cu aceia cari tocmai sunt dușmanii născuți ai propășirii țărănimii. Minoritatea care a simțit și cugetat altfel n'a încercat a pune în practică simțimintelo și convingerile ei. Așa dar, medicul, departe de a fi fost privit ca un părinte înțelept și învățat, ca un sfătuitoar al chipurilor de a scăpa de rele, a fost privit ca un funcționar oare-care, care vine din cind în cind la primărie să facă un proces verbal și apoi așteaptă acasă împlinirea lunii pentru a lua leafa. Și vina acestui

mod de a fi nu este numai a medicului luat aparte. E a sistemului de recrutare a medicilor, și a condițiilor în care el e pus.

Mai întâiu, după cum am arătat mai adineaori, însuși învățămîntul medical al nostru, perfect în multe privinți, suferă de o lacună: nu prevede că o parte din elevi și anume acei cari vor fi cei mai utili țării, avînd a profesa într'un mediu esențialmente românesc, trebuiesc să aibă oarecare date asupra condițiilor de traiu, asupra defectelor igienice ale acelora în mijlocul cărora se duc. Un medic care a conceput acțiunea medicală la patul curat al spitalului, în largă și luminată sală de operație, cu tot instrumentarul și aparatul medicamentos la îndămină, rămîne cu desăvîrșire dezorientat în fața celui întâiu pelagros din sat. Un studiu special asupra higienii și patologiei săteanului, asupra modului de a se comporta al medicului și asupra mijloacelor de care el dispune ar trebui să se introducă la Facultate, și avem profesori capabili cari pot cu prisosință să umple această lacună.

Apoi, recrutarea medicilor de plasă se face la întimplare. Acei cari n'au putut căpăta posturi măcar de scriitori în administrațiile sanitare din orașe, acei cari nu mai au mijloace de subsistență în țirguri, aceia ca un ultim refugiu merg la țară. Departe de mine de a spune că aceștia ar fi cei mai puțin capabili: se știe ce factori intervin în facerea acestui triaj. Dar se întimplă atunci că vine la țară, în munte, spre pildă, medic un om care e de fel orășan și care poate a studiat și Medicina la Paris. Vă inchipuiți ce mină va trebui el să facă, cînd va încăleca pe cel întâiu cal găsit și va merge zeci de chilometri! Chiar de va fi venit cu cele mai îngerești intenții, după o zi de asemenea zdruncinătură nu va mai fi capabil de nimic. De aceia cred că la țară ar trebui de preferință trimiși ca medici tot oameni ieșiți de la țară. Dar și printre aceștia mai este de făcut o selecție. Mi-aduc aminte de vorba unui respectat și simpatie medic primar de județ, care întrunește pe lingă aceste calități, o considerabilă doză de experiență și cunoștință de oameni: «Numai acei medici de plasă mi-au făcut treabă în județe, cari aveau largi convingeri democratice» spunea el. Și de sigur că avea dreptate. Acei medici vor lucra în senzul arătat de noi pentru combaterea boalelor sociale, cari vor avea simpatie largă și înțeleasă pentru țăran, cari-l vor iubi cu toate defectele lui, tînzînd a i le corija, aceia în sfîrșit pe cari, cum ziceam altădată, «îi doare de durerea săteanului și se bucură de bucuria lui». Medicii care-l desprețuesc ca pe o ființă inferioară, cei cari cred că o clasă așa apăsată și obișduită e necesară pentru existența statului, aceia n'au ce căuta acolo. Neprivindu-i cu simpatie pe săteni nici el nu e privit ca atare de dinșii, și cum cimentul oricărei opere e dragostea reciprocă, opera lor, chiar de va fi încercată, va rămîne sterilă.

Un distins critic și sociolog al țării noastre, vorbind de medicul care îmerge la țară zice: «Numai acela dintre medici care va avea lărgime de vederi sociale și sentimente umanitare,

numai acela va ști *ce să caute acolo*. Acesta nu se va deziluziona; el plecînd la țară știe foarte bine ce-l așteaptă; oricît de neagră ar fi realitatea, ea nu poate să fie mai neagră de cît aceea pe care poate să și-o închipue un om, care a studiat și a priceput starea țărănimii, în complexul întreg al organismului nostru social. Pe de altă parte, lipsurile țărănimii nu pot să-l dezguste, ci trebuie să-i însuflească și compătimire. El știe doar cauzele sărăciei înfricoșate, de care țăranul prin sine însuși e atît de nevinovat. El cunoaște cauzele obiective economice care îl silesc pe țăran la nemuncă timp de șase luni pe an, el știe că beția, pe cît există, ie pricinuită de foame, el știe că neajunsurile și fizice și morale, țăranul le datorește unor cauze obiective a căror jertfă este, și știind și pricepînd clar toate aceste, medicul trebuie să aibă numai milă și compătimire pentru țăranul nostru, și dorința de a-l ajuta ca om și doctor. Dar acel medic știe mai mult și anume, că întreaga noastră civilizație orășănească se ține pe spetele țărănimii, că din munca ei se țin toate școlile și universitățile și deci tot lui datorește medicul și cunoștințele sale și faptul că e medic..... și astfel, alături de sentimente de milă și compătimire, în sufletul lui trebuie să se dezvolte și un sentiment de grațitudine și de datorie către țăran, un sentiment cu atît mai adînc cu cît mizeria țăranului e mai mare». Aceasta trebuie să fie starea de suflet a medicului rural.

Parafrazînd pe Nothnagel, care vorbind de medic în genere a zis că «numai un om bun poate fi un medic bun», am putea zice «numai un medic democrat poate fi un bun medic rural».

Dar pentru ca medicii rurali să poată fi recrutați în așa mod și mai ales pentru ca acțiunea lor să se întindă în modul folositor arătat, trebuie neapărat schimbate nenorocitele condițiuni în care e pus să lucreze astăzi.

Raza sa de activitate trebuie micșurată. E greu a se cere muncă trainică dela un medic care are în sarcina sa 38,000 locuitori întinși pe sute de km. pătrați. Aibă el cea mai mare bunăvoință, îi va fi imposibil a face operă intensă și cu efect vădit. Apoi condițiunile sale economice trebuie superiorizate; 230 lei pe lună, cît e plătit un medic de plasă, este un salariu ridicol și nedrept. Nedrept și față de rolul și cultura lui, precum și de modul cum ceilalți funcționari ai statului sînt plătiți, ridicol față de munca ce i se cere și pe care trebuie să o facă. Căci să nu se zică că medicul de plasă face și clientelă. Medicul de plasă nu trebuie să aibă clientelă, cel puțin dintre țărani.

Inmulțirea circumscripțiilor și îmbunătățirea condițiilor economice a medicilor nu cere mari sacrificii statului, mai ales dacă se are în vedere importanța pentru țară a acestui serviciu. Se cheltuiesc azi pentru serviciul sanitar al țării, orașe cu sate la un loc, material și personal împreună, 7 milioane lei; într-o țară în care și cel bogat caută medicamente gratuite socotîți de destul.

Oamenii noștri politici sînt însă departe de a judeca ast-

fel și unul din cei mai buni miniștri de interne zicea că serviciul sanitar rural e destul de bine organizat și că suma ce se cheltuește e suficientă. Eroare gravă și funestă în consecință pentru că același ministru, văzînd starea proastă sanitară și crezînd că organizația e bună, lovea în medicii pe cari îi credea singurii vinovați. Starea sanitară a rămas însă și este aceeași, ceea ce dovedește că sistemul și organizația sanitară e rea. Această organizare trebuie să fie cunoscută și îndreptată de către oamenii de Stat, ea trebuie să formeze prima lor îngrijire, căci după cum a zis Disraeli: «Sănătatea publică este temelia pe care se razimă fericirea poporului. Să aveți cel mai frumos dintre regate; dați-i cetățeni inteligenți și muncitori, manufacturi prospere, o agricultură productivă; artele să inflorescă; arhitecții să-i acopere solul cu temple și palate; pentru a apăra toate aceste bunuri să aveți încă forța, arme de precizie, flote de torpiloare,—dacă populația rămîne staționară, dacă în fiecare an ea scade în statură și în vigoare, națiunea va trebui să piară. Iată pentru ce socotesc că grija sănătății publice, e prima datorie a unui om de stat». Și chestiunea sănătății publice la țară, după cum zice unul din cei mai buni medici rurali, are ca bază pe medicul rural bine plătit, pus în condițiuni bune de muncă, înconjurat de un personal inferior bine pregătit și avînd instalațiuni bune și material suficient.

Atunci medicul rural va putea lupta mai cu folos contra tuturor maladiilor dela țară, prin ridicarea culturală și economică a săteanului. Pentru această operă mare însă nu e destul activitatea chiar cea mai energică și a cîtor de mulți medici. Aici trebuie colaborarea energică prin fapte, a tot ce esto gînditor și activ în țară. Legiuitorul, barbatul de stat, profesorul cel înalt ca și cel mic, prelatul ca și preotul, trebuiesc să conlucreze, și în grad mare, la ridicarea economică a țaranului și prin aceasta la așezarea temeliei solide a Statului.

Dr. Nicolae Lupu.

Medic primar al jud. Fălciu.